

Om nattskärrans *Caprimulgus europaeus* förekomst i Sverige 1970

Bengt-Olov Stolt

Misstankar om att nattskärran minskat kraftigt i antal under senare år i Sverige har framkommit från flera håll. Någon detaljerad översikt av artens förekomst i landet har emellertid aldrig tidigare publicerats. I rapportkommittéernas sammanställningar är nattskärran vanligtvis inte heller medtagen. Den samlade information som finns att tillgå om förekomsten ger därför inte mer detaljupplysningar än vad som framkommer i de större handböckerna eller SOF:s Förteckning över Sveriges fåglar. Mot denna bakgrund utlystes i Sveriges Ornitologiska Förenings regi en riksinventering av nattskärria sommaren 1970. Inventeringen uppmärksammades i glädjande stor utsträckning. Det material som erhöles redovisas och diskuteras i denna uppsats.

Insamling av uppgifter

Inventeringen bekantgjordes i VF 29 (1970): 53. Genom brev och personliga kontakter spreds ytterligare kännedom om inventeringen. På vissa håll i landet intensifierades arbetet genom att enskilda ornitologer, främst Stig Högström, Visby, och Uno Unger, Göteborg, organiserade och stimulerade det lokala inventeringsarbetet. Den ornitologiska aktiviteten i landet är ojämnt fördelad. Medan vissa områden sommartid är noggrant bevakade, t.ex. Öland och Gotland, kan andra områden misstänkas vara försummade, t.ex. stora delar av Småländska höglandet, Dalsland, Hälsingland och Medelpad. Man får alltså hålla i minnet att stora delar av landet i realiteten fortfarande är dåligt kända när det gäller detaljkunskaper om fågelpopulationernas förekomst.

Iakttagelser av nattskärrior 1970 meddelades av 199 personer, och flera av dessa rapporterade observationer från mer än ett landskap. De deltagande rapportörernas fördelning på olika landskap framgår av tabell 1. Negativa rapporter efterfrågades inte, men ett antal sådana har ändå erhållits. De bygger dock på mycket växlande fältverksamhet och har inte ansetts tillräckligt enhetliga för att redovisas på kartan.

Resultat

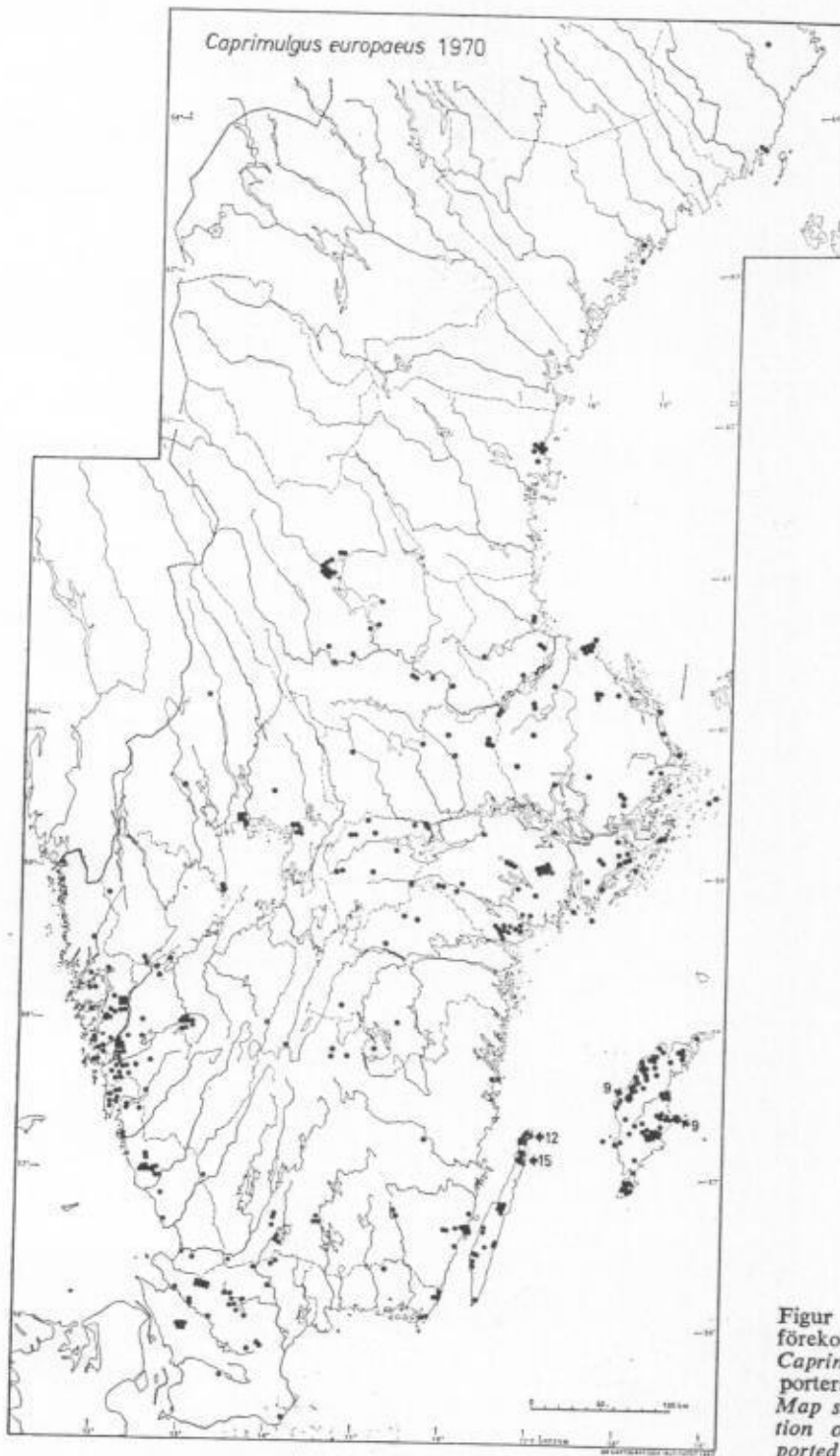
Förekomst

Sammanlagt 458 nattskärreförekomster under häckningstid inrapporterades. De utgörs av sjungande individer, fåglar som setts i tänkbar häckningsterräng under sommaren eller bofynd. Däremot har iakttagelser i maj och augusti vid utpräglade rastplatser för flyttfåglar ej inbegripits. Inte heller har ett antal observationer av nattskärrior på grusvägar i augusti medräknats, då det kan vara fråga om fåglar som spritt sig efter häckningen. Fyndens fördelning över landet redovisas på kartan i figur 1. En uppdelning av de rapporterade fynden på olika landskap ges i tabell 1.

Från mellersta Skåne till trakten av Orsasjön i Dalarna finns en någorlunda sammanhängande förekomst av nattskärrior. Längre mot norr ligger de rapporterade fynden i anslutning till Norrlandskusten, det nordligaste vid Burträsk söder om Skellefteå (64° 30' N) där en nattskärria sågs 7.8 1970.

En närmare granskning antyder dock stora ojämnheter i utbredningsbilden. I norra Skåne och längs nästan hela västkusten finns en förhållandevis riklig förekomst. Däremot har de centrala delarna av Sydsvenska höglandet liksom hela kuststräckan från norra Kalmarsund till Bråviken förblivit praktiskt taget utan rapporterade iakttagelser. Det är dock ingalunda säkert att nattskärrior saknas i dessa områden. Avsaknaden kan också bero på låg fältornitologisk aktivitet eller bristande rapportering. I periferin av Sydsvenska höglandet är fynden flera både i söder och i norr. De vidsträckta slättbygderna i Västergötland och i Östergötland saknar i stort sett nattskärrior, medan däremot skogsbygderna och kusttrakterna från det nattskärrerika Kolmården och norrut genom Mellansverige hyser åtminstone spridda förekomster av arten.

De tätaste populationerna i landet återfinns sannolikt i tallskogsområden på Gotland och norra Öland, där nattskärran är särskilt talrik

Figur 1. Karta visande förekomsten av nattskärnor *Caprimulgus europaeus* rapporterade 1970.
Map showing the distribution of the nightjars reported in 1970.

i
P
so
n
g
d
k
p
d
b
k
vi
19
re
re
st
bi
B
m
A
de

T
g
R
—
L
P
—
S
B
H
S
Ö
G
B
V
Ö
D
V
N
V
S
U
D
G
H
A
V

i Böda Kronopark. En överraskande individrik population påträffades också i Orsa och Mora socken (61° N) i områden med grusåsar beväxna med lav och gles tallskog. Detta liksom en grupp fynd i Hälsingland strax norr om Hudiksvall (62° N) antyder att ytterligare förekomster kan bli upptäckta i liknande terräng på dessa breddgrader.

Längre mot norr är nattskärren av allt att döma sällsynt. Från Ångermanland och Västerbotten är arten endast känd från enstaka lokaler. Häckning konstaterades så nordligt som vid Ytterboda två mil öster Umeå (63°50' N) 1969 (Stefan Eriksson).

De negativa rapporterna är inte koncentrerade till någon särskild del av utbredningsområdet. Uppgifter om övergivna tillhåll eller resultatlösa exkursioner till tänkbara nattskärrebiotoper har inkommit från Skåne, Gotland, Bohuslän, Västergötland, Östergötland, Södermanland, Uppland, Gästrikland, Medelpad och Ångermanland. I t.ex. de södra och centrala delarna av Uppland är nattskärren nu mycket

sällsynt, medan den däremot förekommer regelbundet fastän i litet antal i landskapets norra delar och i kusttrakterna.

Biotopkrav

Ungefär hälften av rapporterna innehöll även uppgifter om de biotoper där nattskärren iakttagits. Under häckningstid är nattskärren i Sverige bunden till förekomst av skog eller åtminstone trädgångar. Enda rapporterade undantaget är en iakttagelse i enbuskmark på Stora Karlsö. (Ett eller två par har tidigare uppgivits häcka på Stora Karlsö. Flach, Fauna och Flora 1953, s. 58.) Träden kan utgöras av barr- eller lövträd eller bådadera. I de sydligaste delarna av landet, inom södra lövskogregionen (indelning enligt Sjörs, *Nordisk Växtgeografi*, 1956, s. 98; rapporter inkomna från Skåne, Halland och sydligaste Öland), är hälften av reviren belägna i ren lövskog eller blandskog med både barr- och lövträd. Den andra hälften domineras starkt av revir belägna i tallskog, ca en tredjedel av samtliga.

Tabell 1. Rapporteringen av nattskärren *Caprimulgus europaeus* 1970.

Result of the nightjar inquires 1970.

Landskap Province	Nattskärrerevir Nightjar territories	Rapportörer Reporters
Skåne	34	11
Blekinge	7	3
Halland	28	17
Småland	31	22
Öland	42	10
Gotland	91	21
Bohuslän	28	24
Västergötland	37	31
Östergötland	6	7
Dalsland	3	3
Värmland	15	6
Närke	10	9
Västmanland	9	7
Södermanland	46	23
Uppland	32	20
Dalarna	21	11
Gästrikland	6	3
Hälsingland	7	2
Ångermanland	2	2
Västerbotten	3	2
Summa Total	458	234

Tabell 2. Nattskärrerevirens fördelning på löv- och barrträdsbiotoper enligt rapporter 1970.

Division of the reported nightjar territories in 1970 on deciduous and coniferous woods in Sweden.

	Södra lövskogregionen Region of deciduous wood in South Sweden		Södra barrskogregionen Southern region of coniferous wood	
	Antal fall Number of cases	%	Antal fall Number of cases	%
Lövskog Deciduous wood	5	(16)	4	(2)
Blandad lövbarrskog Mixed deciduous-coniferous wood	10	(33)	8	(4)
Barrskog (ej närmare specificerad) Coniferous wood	2	(7)	10	(14)
Granskog Spruce-forest	2	(7)	4	(2)
Tallskog Pine wood	11	(37)	177	(88)
Summa Total	30		203	

Karta visande
av nattskärren
europaeus rap-
1970.
ing the distribu-
e nightjar re-
1970.

Ruvande nattskärria
i mitten av juni.
Foto: Axel von
Arbin.
*Incubating Capri-
mulgus europaeus,*
mid June.

Nattskä
10 juli
von Arl
Young
mulgus
10 July.

Tabell 3. Orsaker till öppningar i skogstäckets i
nattskärreviren enligt rapporter 1970.
*Factors causing openings in the forest in the night-
jar territories.*

	Södra lövskogs- regionen <i>Region of deciduous wood in South Sweden</i>		Södra barr- skogsregionen <i>Southern region of coniferous wood</i>	
	Antal fall <i>Number of cases</i>	%	Antal fall <i>Number of cases</i>	%
Hygge <i>Timber felling</i>				
Kraftledningsgata <i>Clearing for power lines</i>	15	(65)	31	(18)
Skjutfalt <i>Shooting range</i>				
Aker <i>Field</i>				
Äng <i>Meadow</i>	2	(8)	7	(4)
Betesmark <i>Pasture</i>				
Hage <i>Enclosure</i>				
Mosse <i>Bog</i>				
Myrbotten <i>Drained fen</i>	3	(13)	13	(8)
Sjö <i>Lake</i>				
Sand <i>Sand</i>				
Mo <i>Moor</i>	1	(4)	10	(6)
Hed <i>Heath</i>				
Ås <i>Esker</i>				
Berghällar <i>Flat bedrock</i>	2	(9)	112	(65)
Alvarmark <i>Alvar ground</i>				
Summa <i>Total</i>	23		173	

Inom södra barrskogregionen - rapporter inkomna från Småland och mellersta Öland i söder till norrlandsterrängen i norr - utgör däremot reviren i lövskog eller blandskog endast en ringa andel, omkring fem procent. I denna region är förekomsterna i tallskog starkt dominerande och utgör nära 90 procent.

Inom den norra barrskogregionen tycks förekomst i tallskog dominera helt. Rapporterna anger tallfröplantering samt bergskullar eller grusåsar beväxna med lav och gles tallskog.

En översikt av nattskärrevirens fördelning på löv- och barrträdsbiotoper enligt de inkomna rapporterna ges i tabell 2.

Nattskärren förekommer inte i tät, sluten skog. Det är alltså ett oeftergivligt krav att det skall vara gles mellan träden eller finnas öppningar i skogen. Sådana öppningar kan finnas av skilda slag. Inte sällan orsakas de av mänsklig markanvändning, tex. hyggen och kraftledningsgator. Den för nattskärorna viktigaste naturliga faktorn som orsakar glesningar i skogstäckets är hällmarkerna. I tabell 3 ges en översikt av de faktorer som har rapporterats orsaka öppningar i skogstäckets på de platser där nattskärorna iakttagits.

Häckningsdata och trafikdöd

Sju bofynd från 1970 och två från tidigare år har rapporterats. Kullstorleken var två utom i

den no
mil öst
len bes
der på
På kon
kullar v
Rap
under i
rapport
flesta o
grusväg
frekven
efter ni
dels en
i börja
och hä

En i
den 28
Gustav
kastarlj
på stan
garen i
fånga
kröp di
Den v
Iakttag
oförmå

Utvande nattskärria
mitten av juni.
Foto: Axel von
Arbin.
Incubating *Capri-
mulgus europaeus*,
mid June.

Nattskärreungar
10 juli. Foto: Axel
von Arbin.
Young of *Capri-
mulgus europaeus*,
10 July.

n - rapporter in-
ellersta Öland i
i norr - utgör
r blandskog en-
fem procent. I
i tallskog starkt
procent.

regionen tycks
elt. Rapporterna
bergskullar eller
les tallskog.
irens fördelning
nligt de inkom-

te i tät, sluten
ligt krav att det
eller finnas öpp-
ngar kan finnas
as de av mänsk-
n och kraftled-
orna viktigaste
r glesningar i
tabell 3 ges en
ar rapporterats
på de platser

rån tidigare år
var två utom i

den nordligaste rapporterade häckningen, två mil öster Umeå, där den 1969 påträffade kullen bestod av tre ungar. Rapporterade data tyder på att nattskärorna har lagt endast en kull. På kontinenten och i England uppges dock två kullar vara regel.

Rapporterna om trafikdödade nattskärrior under 1970 är nio stycken. Dessutom har flera rapporter inkommit som avser tidigare år. De flesta olyckorna har rapporterats från mindre grusvägar. Materialet antyder toppar i olycksfrekvensen, dels en mindre topp omedelbart efter nattskärornas ankomst i maj månad och dels en kraftigare under augusti, huvudsakligen i början av augusti då ungfågeln blir flygga och häckplatserna lämnas.

En intressant iakttagelse gjordes på kvällen den 28.8 1970 vid Östervåla, Uppland, av Lars Gustavsson. En nattskärria upptäcktes i strålkastarljuset på en liten grusväg. Med helljuset på stannades bilen ca 10 m från fågeln. Iakttagaren lyckades sedan smyga sig fram och infånga nattskärrian för ringmärkning. Fågeln kröp därvid till och med en hel meter närmare. Den var så vitt det gick att se helt oskadd. Iakttagelsen är belysande för nattskärornas oförmåga att klara sig undan biltrafiken.

Några synpunkter

Läget för 458 platser med förekomst av nattskärrior 1970 har kunnat fastställas. Även om detta givetvis endast utgör en okänd andel av hela beståndet så är det dock ett resultat som ger möjlighet till framtida jämförelser på just dessa platser. Resultatet får ses som en första etapp på vägen mot en exaktare kännedom om den svenska nattskärrepopulationen. Största osäkerheten i den utbredningsbild, som inventeringsmaterialet ger, ligger i de ovissa utbredningsförhållandena i områden med sparsam rapportering, bl.a. Småland, norra Dalarna och Hälsingland. Nästa etapp bör bli att organisera systematiska inventeringar i dessa områden, för att få veta om det existerar sådana regionala skillnader i utbredningen som kartan antyder.

Ett nytillskott av en fågelart uppmärksammas lättare än en minskning. Misstanken att det nuvarande beståndet av nattskärria på många håll i landet är uttunnat och glest har fått stöd i de negativa rapporter som inkommit. Bristen på samlade data från tidigare år gör det dock omöjligt att för närvarande bedöma hur kraftig nattskärrians tillbakagång är.

Följande omständigheter gör ett fortsatt studium av den svenska nattskärrepopulationen speciellt angeläget:

1. Reproduktionsförmågan är liten, endast två ägg per kull och sannolikt endast en kull om året, vilket uppenbarligen utgör en anpassning, som varit möjlig endast tack vare en låg normal dödlighet. Nyttillkomna dödsrisker blir därmed svåra att kompensera.
2. Ett stort antal nattskräror omkommer numera till följd av den ökade biltrafiken.
3. I övervintringsområdet, östra Afrika, nyttjas kemiska bekämpningsmedel flitigt, bl.a. mot vandringsgräshoppor. Man kan alltså mistänka att även nattskräran drabbas av biocider.
4. Andra arter med liknande biotopkrav, öppna skogsmiljöer i torrmarksterräng, har visat kraftig tillbakagång. Exempel på detta är blåkråka och trädlärka i Syd- och Mellan-sverige samt ringtrast i Västsverige.

Det är alltså önskvärt att den fortsatta utvecklingen bevakas noga. Kompletterande uppgifter, särskilt från de områden där rapporteringen var sparsam 1970, liksom iakttagelser av förändringar i förekomsten samt av trafikdödade nattskräror emottages tacksamt av författaren. Påträffade döda nattskräror bör insändas till Vertebratsektionen, Naturhistoriska riksmuseet, 104 05 Stockholm 50, så att prover kan tas för eventuell biocidanalys.

Summary: On the occurrence of the nightjar *Caprimulgus europaeus* in Sweden in 1970.

Detailed information on the occurrence of the nightjar in Sweden has been very scarce. In the local bird reports, e.g., in this journal, the species is only occasionally mentioned. None the less, a decrease in the nightjar population has been proposed by many ornithologists. In view of this, the members of the Swedish Ornithologists' Society were asked to report all observations of nightjars in 1970. The result is given on the map, p. 112. When interpreting the map it must be remembered that the field ornithological activity varies in different parts of the country. The location of 458 territories (single specimens or pairs observed in potential breeding habitats) has been determined. This enables us to make comparisons in the future on these localities. Only few reports came from the central parts of the South Swedish Highland and from the areas about 61° N. Further investigations in these areas will be the next step towards a more exact knowledge about the Swedish nightjar population.

In Central Sweden, the nightjar territories were found chiefly in coniferous woods, especially pine

Deltagare

Ett varmt tack riktas till samtliga personer som bidragit med rapporter om nattskräror. Deltagarna är: K. Adolfsson, B. Ahlbom, E. Andersson, G. Andersson, L. G. Andersson, H. Andersson, L. Andersson, N. Andersson, O. Andersson, R. Andersson, Tor Andersson, Tore Andersson, I. André, L. Andreasson, A. v. Arbin, P. Arvidsson, J. Asp, P. Axelsson, U. Axelsson, E. Bengtsson, G. Bengtsson, L. Bergquist, U. Blom, S. Björklund, G. Boberg, B. Borgström, G. Bratt, G. Bredberg, K.-G. Bringer, S. Brunsten, E. Byröd, K. Bylin, R. Börjesson, C.-I. Carlsson, L. Carlsson, U. T. Carlsson, A. Carlsson, L. Carlstedt, A. Cedergren, A. Christensen, B. Douhan, C. Edelstam, S. Edénfalk, B. Ehrenroth, S. Enetjärn, S. Enmalm, R. Engström, M. Eriksson, R. Eriksson, S. Ericsson, T. Eriksson, C. Forshill, T. Fredricson, A.-G. Fridolfsson, L. Fritzon, K. Gahnfelt, S. Granestål, O. Grah, I. Granqvist, A.-K. Granqvist, L. Gustavsson, P. Gårdsborn, R. Haldorsson, K.-J. Hansson, L. Hansson, T. Hansson, I. Halldin, S. Hedgren, F. Helligren, C. G. Hellman, L. Hellsborn, G. Hermansson, E. Hjalmarsson, I. Hjorth, M. v. Hofsten, J.-Å. Holmbrink, S. Holmstedt, S. Hult, R. Hylbom, J. Högquist, S. Högström, L. Imby, S. Jacobsson, K. Jansson, L. Jansson, E. Johannesson, E. D. Johansson, G. Johansson, L. Johansson, H. Johansson, J. Johansson, S. Johansson, Y. Johansson, B. Jonell, A. Jonsson, E. Karlsson, H.-E. Karlsson, Kent Karlsson, Kjell Karlsson, N. Karlsson, P. Karlsson, S. Karlsson, I. Kennborn, B. Klevemark, G. Krogh, M. v. Krusenstierna, I. Lanvén, A. Larsson, B. Larsson, E. Larsson, G. Larsson, K. Larsson, T. Larsson, A. Lettesjö, G. Lind, S. Lind, P. Lindberg, G. Linder, B. Lindén, H. Linderholm, E. Lindholm, E. Lindquist, B. Lorin, A. Lundberg, E. Lundgren, J. Lundh, J. W. Mascher, E. Montelius, R. Montelius, K. Mörch, Ch. Niklasson, I. Nilsson, S. Nilsson, J.-E. Nilsson, R. Nilsson, A. Norberg, I. Nord, G. Olausson, A. Olert, J. Ohlsson, M. Olsson, R. Olsson, U. Olsson, U. Ottosson, O. Pehrsson, G. Persson, S. T. Persson, I. Peterson, J.-E. Petters, H. Pettersson, K.-E. Pettersson, M. Pettersson, Th. Pettersson, A. Rindelfjell, E. L. Risberg, S. Rodebrand, J. af Rolén, H. Sahlin, G. Samdell, L. Samzelius, I. Skoog, P. Sollenberg, R. Staav, H. Stenon, H.-O. Stücker, G. Strömberg, P. Strömberg, W. Strömblad, B. Stenberg, B.-O. Stolt, G. Swanfeldt, L. Svensson, S. Svensson, S.-Å. Svensson, B. Söderström, P. Söderberg, L.-O. Sölsnaes, M. Tjernberg, U. Unger, R. Wagesjö, L. Wahlén, J. Wall, P. Weibull, T. Wennerlöf, P. Westin, B. Wiklund, T. Wängmar, P. Ålind, G. Åström, L. Öhman, S. Öhman. - Uppgifter har även erhållits från undersökningen "Skånes häckfåglar" genom Sören Svensson.

Caprimulgus europaeus in Sweden in 1970.

woods. In the southernmost parts of the country, the territories were commonly found in deciduous as well as coniferous and mixed wood habitats (see Table 2). Nightjars are found only where there are openings in the wood. The openings can be of different kinds (Table 3). In pine woods, they are often caused by flat bedrocks. Timber fellings and clearings for power lines are also frequently chosen by the nightjars.

To judge from negative reports, not treated here, the nightjar has actually decreased, at least in parts of Central Sweden, during recent decades. Nightjars are frequently killed by the increasing road traffic. This happens especially in the beginning of August when the birds spread from the breeding territories and at night often sit on smaller roads. It is also possible that the nightjar population suffers from additional factors, especially pesticides.

Författarens adress: Sektionen för vertebratzoologi, Naturhistoriska riksmuseet, S-104 05 Stockholm 50.

Verks

(Meddeland

Claes-Gö

Fågelstatist

på tre pl

fänge och

Vid fåg

huvudsaki

ventering

samt vissa

vadare. F

forskare n

utom den

chef, ring

observatör

utländska

har Hans

derat de j

har Wolf

gäststat

Naturhisto

ders Lars

studier i C

vik, för st

Sundborn,

logisk Lai

ringstudie

för studier